

ธรรมเนียมการประกาศศาสนา

การให้ธรรมะ การสั่งสอนธรรม การประกาศพระพุทธศาสนาให้แผ่ขยาย ถือเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่สำหรับผู้ให้ แต่ ถ้าทำไม่ดีก็อาจเป็นบาปได้เหมือนกัน

หลวงปู่ดูลย์เคยให้โอวาทเดือนพระธรรมทูตที่จะออกไปเผยแผ่พระศาสนา บำเพ็ญธรรมทานยังที่ต่างๆ ว่า

“ท่านทั้งหลาย การที่จะออกจาริกไปเพื่อเผยแผ่ประกาศพระศาสนานั้นเป็นได้ทั้งส่งเสริมพระศาสนาและทำลายพระศาสนา ว่าท่านนี่เพราะองค์ธรรมทูตนั้นแหละเป็นตัวสำคัญ คือเมื่อไปแล้วประพาศิตัวเหมาะสม มีสมณสัญญาจริยา วัตรงดงามตามสมณวิสัย ผู้ที่พบเห็น หากยังไม่เลื่อมใส ก็จะเกิดความเลื่อมใสขึ้นส่วนที่เลื่อมใสแล้ว ก็ยังเพิ่มความเลื่อมใสมากขึ้นเข้าไปอีกๆ ส่วนองค์ที่มีความประพาศิตัวตรงกันข้ามนี้ ย่อมทำลายผู้ที่เลื่อมใสแล้วให้ถอยศรัทธาลง สำหรับผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสเลย ก็ยังถอยห่างออกไปอีกๆ จึงขอให้ทุกท่านจงเป็นผู้พร้อมไปด้วยความรู้ความประพาศิตัว ไม่ประมาท สอนเขาอย่างไร ตนเองต้องทำอย่างนั้นให้เป็นตัวอย่างได้ด้วย”

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ปลุณณมหาเถระ) เคยกล่าวแก่พระธรรมทูต ที่จะออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นการให้ธรรมทานว่า

ว่ากันว่าในทางพระพุทธศาสนา งานนี้ก็เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ว่า เริ่มแต่เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ พอมีพระสงฆ์สาวกได้ ๖๐ รูป พระองค์ก็ได้จัดส่งท่านทั้ง ๖๐ รูปนั้น ออกเที่ยวประกาศพระศาสนา โดยตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงแห่งมา ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นมนุษย์ แม้ท่านทั้งหลายก็เหมือนกัน ท่านทั้งหลาย

จงเที่ยวไปแสดงธรรม เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ประชาชน แต่อย่าไปสองรูปในทางเดียวกัน จนแยกย้ายกันไป
รูปละสาย” นี่เป็นครั้งแรก ส่วนพระองค์เองก็เสด็จกลับมาที่แคว้นมคธ มาเทศน์ธรรมานพวกชฎิลดาบสประมาณคน
เป็นพันห้อง ตั้งอาศรมหรือสำนักอยู่ใกล้ๆ กัน พี่ชายใหญ่ชื่ออุรุเวลกัสสปะ อยู่ที่อุรุเวลา น้องชายคนถัดไป คือคนกลาง
ชื่อทักกสสปะ อยู่ที่ปากแม่น้ำ ซึ่งสมัยนี้เรียกชื่อว่าโมหนา และน้องคนสุดท้องชื่อ กยาก็สสปะ อยู่ที่หัวเมืองกยา

ในประเทศอินเดียนั้น มีเทือกเขาทั้งทางทิศใต้และทิศเหนือทางทิศเหนือเป็นเทือกเขาหิมาลัยมีสายน้ำธารน้ำต่างๆ
ไหลลงมาจากเป็นแม่น้ำ เช่น แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา เป็นแม่น้ำสำคัญจากทางเหนือ ทางทิศใต้เรียกเทือกเขาวินธยะ
เราก็อ่านกันเสียว่าวินธยะจากเทือกเขาวินธยะ มีแม่น้ำไหลลงมาสายหนึ่งเป็นแม่น้ำเนรุชราไหลจากทางใต้ขึ้นไปทาง
เหนือ ไปรวมกับแม่น้ำคงคา เพราะฉะนั้นอุรุเวลกัสสปะ พร้อมบริวาร เห็นดีเห็นชอบเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าก็ลอบ
เครื่องบริวาร มันก็ลอบไปเหนือตามน้ำไปผ่านที่ทักกสสปะ

ทางที่ทักกสสปะเห็นก็เข้าใจว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นกับพี่ชาย ก็เดินทางมาหา เมื่อทราบว่าได้ดีได้ชอบแล้วก็ลอบเครื่อง
บริวารไปตามน้ำเช่นเดียวกับพี่ชาย เครื่องบริวารก็ลอบไปถึงน้องชายเล็กที่อยู่เมืองกยา ที่ตั้งของโพธิ์หรือต้นพระศรี
มหาโพธิ์เป็นที่ตรัสรู้ที่นั่นเรียกพุทธคยา อยู่ห่างจากเมืองกยา เมืองกยานี้เป็นเมืองเก่า อยู่ทางทิศเหนือ น้ำไหลจากทิศ
ใต้ไปทางทิศเหนือ กัสสปะคนน้องอยู่เมืองกยา เรียกว่ากยาก็สสปะ พอได้ข่าวก็รีบมาหาพี่ชาย เมื่อได้ทราบก็มีความ
เลื่อมใส ได้รับข่าวว่าเป็นลัทธิที่ดีแล้วก็ลอบเครื่องบริวาร เข้ารับการอุปสมบท จากนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงพาบริวาร
คือพระภิกษุชฎิลเก่าทั้งหมดไปที่กยาสีสะ หัวเมืองกยา

ผมไปอยู่อินเดีย ๓ ปี ๕ เดือน ไปปีแรกก็ได้ไปดู ถามเขาว่ากยาสีสะอยู่ที่ไหน เขาก็พาไปดู เป็นเนินเขาเตี้ยๆ มีรอยเท้า
อยู่ในหิน เวลานั้นเขาสร้างมณฑปครอบ ตามความหมายของพวกนับถือศาสนาฮินดู ก็ว่าเป็นรอยบาทของพระวิษณุ
ส่วนของเราถือว่าเป็นพระพุทธบาท เวลานั้นเขาก็นับถือกราบไหว้บูชากัน ถ้าเอาสิ่งก่อสร้างเหล่านั้นออกก็เห็นได้ว่าครั้ง
พุทธกาลลงเป็นลาน กล่าวกันว่าครั้งนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตรบนลานภูเขานี้

ธรรมดาไม่ว่าเมืองไหนมักมีนิกาย ของเราอย่างปักษ์ใต้ก็มีมอญหลาย มีนิกายอะไรต่ออะไร ที่เมืองกยานี้ก็มีนิกายว่า มี
ยักษ์ตนหนึ่งชื่อกยา มีความคิดจึงถูกพระเจ้าปราชัยสังหารตาย ตรงที่เป็นลานนี้เป็นสิริชะยายักษ์ เมืองกยานี้เรียกว่าเป็น
เมืองยักษ์กยา ที่ตรงนั้นเป็นสิริชะ เขาจารึกไว้ว่ากยาสีระ สีระก็คือสีสะ เขาไวพจน์กัน แปลอย่างเดียวกัน สีสะก็คือ
สีระ สีระก็คือสีสะ เขาจารึกชื่อว่า กยาสีระ สร้างเป็นศาลอยู่ข้างล่าง มีบันไดขึ้นไป มีมณฑป มีรอยพระบาท
ดังกล่าว ที่กยาสีระนี้พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาอาทิตตปริยายสูตร โปรดภิกษุผู้เป็นชฎิลดาบสเก่าพร้อมทั้งภิกษุบริวาร
จำนวน ๑,๐๐๐ รูป ถ้านับตามจำนวนที่ท่านว่าไว้ก็เป็น ๑,๐๐๓ รูป

เป็นความฉลาดของพระพุทธเจ้าที่จะทำงานให้ได้ผล คือที่จะเทศนาให้ได้ผล ทรงเห็นว่าพวกชฎิลดาบสเหล่านี้มี
เคารพนับถือมาก ถ้าพระองค์ไม่ปราบให้ลงเสียก่อนแล้ว ก็ยากที่จะทำงานให้ได้ผล เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรง
ไปปราบ จนได้เป็นลูกศิษย์แล้วพาไปกรุงราชคฤห์ เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าพิมพิสารเสด็จมาเฝ้าพร้อมด้วย
ข้าราชการบริวารจำนวน ๑๒ นหุต คือ ๑๒ หมื่นหนึ่งนหุต ท่านว่าเท่ากับหนึ่งหมื่น เหล่าข้าราชการต่างสงสัยกันว่า
ชฎิลดาบสเหล่านี้เป็นที่เคารพของชาวมคธมาก พระสมณ โคดมเป็นศิษย์ของพวกอุรุเวลกัสสปะหรือพวกอุรุเวลกัสส
ปะเป็นศิษย์ของพระสมณ โคดม

พระพุทธเจ้าทราบวาระจิตของข้าราชการเหล่านั้น จึงรับสั่งกับพระอุรุเวลกัสสปะว่า กัสสปะ เพราะเหตุไรท่านจึง
ละลัทธิของท่านมาบวชในศาสนาของเรา ท่านพระอุรุเวลกัสสปะกราบลงแล้วก็เหาะขึ้นไปในอากาศสูง ๙ ชั่วโมง

แล้วลงกราบพระพุทธองค์ประกาศตนเป็นศิษย์ พวกนั้นก็พากันเลื่อมใสว่าท่านอรุณเวลก็สสปะที่เราทั้งหลายเคารพนับถือ ชัยยอมตนเป็นศิษย์ของพระสมณโคดม จึงต่างทำความสำคัญและตั้งใจรับฟัง พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงธรรมเทศนาอนุพุทธิกถา จนบุคคลเหล่านั้นได้บรรลุมรรคผลและตั้งอยู่ในภูมิธรรมตามฐานะและอุปนิสัย เป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่

ในส่วนพระสงฆ์สาวก ต่างก็แยกกันออกแสดงธรรมประกาศพระพุทธศาสนา ได้รับผลสำเร็จอย่างกว้างขวาง มีกุลบุตรผู้มีศรัทธาทาเข้ามาบวชเป็นอันมาก แสดงว่าการเผยแผ่นี้เป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเจริญมาได้เพราะการเผยแผ่ ดังนั้นเราผู้เป็นศิษย์สาวก แม้เวลาผ่านไปมากกว่า ๒,๐๐๐ ปีแล้ว ก็ยังดำเนินการตามหลักของพระพุทธเจ้าที่ทรงเผยแผ่พระศาสนา

พระพุทธศาสนาเจริญได้รวดเร็วเพราะการเผยแผ่ ศาสดาเจ้าลัทธิต่างๆ ในยุคนั้นสมัยนั้นมีมาก เราได้ยินชื่อเหล่านักบวชผู้เป็นศาสดาเจ้าลัทธิ เป็นคาบสบัง เป็นปริพาชก อาชีวก อเจลกนิครนถ์บัง มีหลายลัทธิ แต่วิธีการสู้ของพระพุทธเจ้าไม่ได้ พวกเหล่านั้นตั้งสำนักอยู่ ไครปรารถนาจะมาหา จึงได้แนะนำและสอนลัทธิของตน ไม่นานก็แล้วไป พระพุทธองค์ไม่ทรงรอให้คนมาหา แต่พระองค์เสด็จไปหาผู้ที่ควรรับพระธรรมเทศนาหรือผู้ที่ควรรับพระธรรมเทศนาไม่รอแต่ให้เขามาหา นี่เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พระศาสนาเจริญรวดเร็ว

เคยเล่าเปรียบเทียบให้ฟังว่า แต่ก่อนนี้ป่าดงมันทึบ ต้นไม้ยังมาก เป็นป่ามาก ที่บ้านเดิมคือคือบ้านเดิมเกิดของผม อยู่ที่อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา อยู่ติดกับดงพญาไฟ พวกพรานที่ไปหาเนื้อจัดเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งเรียกว่า พวกนั่งห้าง มีต้นไม้มันสูงแล้วมีพวกสัตว์ป่ามากิน โดยมากกินน้ำในหนองที่มีน้ำ พวกพรานนั่งห้างก็ขึ้นต้นไม้ไปคาดห้าง เอาไม้ตัดเป็นท่อนๆ ผูกเข้าเป็นห้างไปนั่งอยู่บนนั้น คอยดักสัตว์ที่มากินน้ำกินผลไม้ ถ้าสัตว์มากก็ได้ยิง ถ้าสัตว์ไม่มาก็ไม่ได้ยิง นี่พวกหนึ่ง

อีกพวกหนึ่งคือพวกตามล่า ผมเคยเป็นลูกน้องพวกพราน เขาเรียกว่า ลูกแหล่ง มีหลอดเป่าตามหลายคน ราวเก้าคนสิบคน พวกพรานเขาก็ออกดักหัวดอน เราก็ตามรอยไป เดินตามรอยไปพร้อมกับเป่าหลอดเรื่อย ๆ โกลั้เข้าไป สัตว์ได้ยินเสียงคนก็วิ่งออกจากดอน จะไปดอนอื่น พวกพรานก็ยิง เขายิงโดยไม่เล็งปืนมาทางที่เราอยู่ เขารู้ว่าลูกแหล่งอยู่ที่ไหน ทางไหนจากเสียงหลอดที่เราเป่าพรานพวกนี้เป็นพวกตามล่า ไม่ได้แต่รอให้เนื้อมาหา

นี่ก็มาเทียบกับศาสดาเจ้าลัทธิต่างๆพวกที่ตั้งสำนักรอให้บริษัทยาหา คล้ายกับพรานพวกที่นั่งห้าง เนื้อมาก็ได้ยิง เนื้อไม่มาก็ไม่ได้ยิง บางทีไปนั่งคอยตลอดรุ่งโดยไม่ได้อิง ส่วนพวกพรานตามล่านี้ไปกลางวัน ไปตามดอนที่มีรอยเนื้อ ลูกน้องตามรอยเป่าหลอดไล่ พวกพรานว่าตามล่า วิธีประกาศพระศาสนาแบบของเราที่อาจเรียกว่าแบบที่ยั่วล่าได้เหมือนกัน คือล่าเวไนย ไม่ได้รอแต่ให้เขามาหา

พระธรรมทูตนี้ก็ปฏิบัติตามพระองค์พระพุทธเจ้า คือ ล่าเวไนยไปหาเขา ไปแนะนำสั่งสอนเขาตามกำหนดตามสายที่จัดไว้ ใครจะไปตำบลไหน อำเภอไหน แบ่งกันไปทำหน้าที่ตามความเหมาะสม เป็นการปฏิบัติตามรอยพระพุทธองค์ เป็นการทำให้พระศาสนาเจริญและมั่นคงถาวร

ศาสนามีประโยชน์อย่างไร มีความจำเป็นอย่างไร เราทำเพื่ออะไร ก่อนจะมีศาสนาคือเป็นหลักฐานขึ้นมาได้นั้นยากเหลือเกินต้นเดิมมนุษย์เราไม่ทราบว่ามีมาจากไหน เกิดจากอะไรไม่มีใครรู้ศาสนาคริสต์บอกว่าพระเจ้าสร้างโลก สร้างมนุษย์ เราไม่ทราบว่ามีมาจากไหน เกิดจากอะไรไม่มีใครรู้ ศาสนาคริสต์บอกว่าพระเจ้าสร้างโลก สร้างมนุษย์ขึ้นมา แต่

มันผิดธรรมชาติธรรมดาอยู่

ในคัมภีร์ไบเบิล กล่าวว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์ก่อน ต่อมาเมื่อมีดึกก็สร้างอาทิตย์ขึ้นมา กลางคืนมีดึกก็สร้างพระจันทร์ขึ้น
อีกแต่ความจริงนั้นความอบอุ่นกับแสงสว่างนี้สำคัญมาก ถ้าไม่มีความอบอุ่น อุณหภูมิไม่ดี แสงสว่างไม่มี ก็เกิด
สิ่งมีชีวิตขึ้นมาไม่ได้

แต่ก่อนนี้พวกคนจีนบูชาพระจันทร์ เมื่อไม่นานมานี้อเมริกันเขาส่งจรวดขึ้นไปบนพระจันทร์ บนพระจันทร์นี้อากาศก็
ร้อนเร็วเย็นก็เย็นเร็ว และเย็นก็เย็นมาก ร้อนก็ร้อนมาก บนพระจันทร์ไม่มีน้ำ ไม่มีอากาศ เพราะฉะนั้นบนพระจันทร์
นี้เราจะวิ่งเราจะกระโดดอย่างตึกนี้เราก็กระโดดข้ามได้ บนพระจันทร์ไม่มีอากาศเดินก็โหยงๆ เพราะมันไม่หนัก ไม่มี
น้ำหนัก ไม่มีอากาศ ไม่มีอากาศก็พูดไม่มีเสียง ที่เราพูดมีเสียงก็เพราะมีอากาศ เราพูดออกมากระทบกับ
อากาศแล้วเป็นคลื่นไปเข้าหู ในพระจันทร์ไม่มีอากาศจึงพูดไม่มีเสียง เมื่อไม่มีอากาศไม่มีน้ำ พืชสัตว์ต่างๆ ก็เกิด
ไม่ได้ มันสว่างนาน มีดินนาน มีดึกมีดินนาน สว่างก็สว่างนาน หนาวก็หนาวมาก ร้อนก็ร้อนมาก จึงไม่มีพืชอะไรเกิด เมื่อ
ไม่มีพืชเกิดสัตว์ต่างๆ ก็เกิดไม่ได้

บนโลกเรานี้ สิ่งมีชีวิตต่างๆ นั้นพวกต้นไม้ต้นหญ้าต่างๆ มันเกิดก่อนเราเป็นพี่ของเรา พวกสัตว์สี่เท้า สัตว์สองเท้า
สัตว์ไม่มีเท้าสัตว์ต่างๆ เหล่านี้เกิดทีหลัง เพราะเราจะต้องกินผักกินหญ้ากินผลไม้กินใบไม้ กินรากเหง้าต้นไม้ที่ขึ้นมา
ก่อน เราเพราะฉะนั้นพวกต้นไม้ต้นหญ้ามันเป็นพี่ของเราเนื่องจากเกิดก่อนเรา เราเกิดมาจากไหนและใครเป็นปฐม
บุรุษมนุษย์คนแรกไม่รู้ ทางคริสต์ก็เลยบอกว่าอาดัมกับอีวา

ทางศาสนาพราหมณ์ก็ว่าพระพรหมเป็นผู้สร้าง พระพรหมเกิดขึ้นมาเอง ว่าในโลกนี้มีละอองจับกันเป็นก้อนเรียกว่า
“ไซพรหม” คือ “พรหฺมาณฺฑ” ก่อนที่ว่ามีมันแตกซีกบนเป็นฟ้าซีกล่างเป็นดิน แล้วก็มีความพรหมออกมา คือ ที่
เรียกว่าพระพรหม เป็นผู้สร้างมนุษย์สร้างสิ่งต่างๆ เอาหัตถ์ซ้ายซัดไป เอาหัตถ์ซ้ายลูบหัตถ์ขวาซัดไป เป็นพระอิศวร
พระนารายณ์ แล้วก็สร้างพระปชาบดีขึ้นมา ช่วยกันสร้างสัตว์และอะไรต่ออะไร ว่าไปอย่างนั้นก็มีความพรหมนี้ก็คือ
เป็นเลขหนึ่ง เป็นต้น และเป็นสยัมภู คือเกิดเอง จากก้อนฐูลิที่มีมันรวมตัวกันเข้าเป็นฟองไข่ใหญ่แล้วแตกออกสองเสี่ยง
เป็นฟ้ากับดินนั้น

ทางภาคอีสาน มีเรื่องเก่าเล่ากันมา ยังกาหนังสืออ่านไม่ได้เพียงแต่ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่ามีปู่สังกะสาอย่าสังกะสี สร้างโลก
ขึ้นมา “แผ่นดินเท่าฮอยไก่อ ต้นไม้เท่าลำเทียน” เอาดินมาปั้นเป็นมนุษย์เป็นสัตว์และอะไรต่ออะไรต่างๆ ทางจีนก็มี
เรื่องของคนต่างออกไปเราจึงรู้ไม่ได้ว่ามนุษย์เรามาจากไหน

มนุษย์เราที่มีรูปร่างต่างๆ กัน อาจจะเป็นเพราะอาหาร เพราะอากาศ พวกดำก็ดำ พวกเขาก็ขาว พวกไม่ดำไม่ขาวเขา
จัดเป็นพวกผิวเหลือง พวกเรานี้เข้าให้ก็เป็นพวกผิวเหลือง แต่ร่างกายคนเราทางแพทย์บอกว่าใช้กันได้ เข้ากันได้
แต่งงานกันได้ เส้นสายของอวัยวะภายในต่างๆ เหมือนกัน เข้ากันได้ ใช้กันได้ แสดงว่าเป็นพืชพันธุ์ที่สืบต่อกัน ที่มี
รูปร่างต่างกันนั้นเพราะอากาศและอาหารที่เป็นคนป่าคนดอยอยู่ตามดงตามป่า กว่าจะเป็นคนเจริญก็หลายหมื่นหลาย
แสนปี เมื่อพบธรรมชาติอะไรต่างๆ ก็คอยจับเหตุจับผลเมื่อจับเหตุผลได้ก็ค่อยเจริญขึ้น

เขว่าความกลัวนี้เป็นของสำคัญ ศาสนาจะเกิดก็เพราะความกลัว เห็นธรรมชาติ เช่นอยู่ดึกๆ ฟ้าผ่าเปรี้ยงมาจากไหนไม่รู้
เดี๋ยวฝนตกเดี๋ยวฟ้าแลบฟ้าผ่า ในฤดูแล้งก็เกิดไฟไหม้ป่า ไม่รู้ไฟมันมาจากไหน ฝนตกก็ไม่รู้ว่ามาจากไหน กว่าจะรู้
อะไรเป็นอะไรก็เป็นเวลาหมื่นๆ แสนๆ ปี เพราะความกลัวธรรมชาติปรากฏการณ์ต่างๆ จึงหาที่พึ่งแล้วก็กราบไหว้

ภูเขาต้นไม้เป็นต้นไม้ ในพระธรรมบทก็มีเค้าอยู่ว่า

พหิ เว สรณิ อนุติ ปพพตานิ วนานิ จ
อารามรุกขเจตยานิ มนุสสา กยตชชิตา
เนติ โข สรณิ เขมิ เนติ สรณมุตตมัม
เนติ สรณมากมม สพพทุกขา ปมัจจติ

แปลว่า คนโดยมากถูกความตายมากुकคาม มีความกลัว ก็นับถือภูเขาต้นไม้ อะไรต่างๆ นับถือพระดิน พระน้ำ พระไฟ พระลม คือพระธรณี พระวรุณ พระอัคคี พระพาย อะไรเหล่านี้ ซึ่งที่แท้แล้วไม่อาจเป็นที่พึ่งให้พ้นทุกข์ได้แต่อย่างใด มนุษย์เราเจริญขึ้นโดยลำดับ รู้ว่าอะไรเป็นอะไร โดยถูกต้องเพิ่มขึ้นตามลำดับจนถึงสมัยที่พระพุทธองค์ของเรามาอุบัติและได้ตรัสรู้ นี่เป็นสมัยที่เจริญมากแล้วและวิวัฒนาการหรือความเจริญของมนุษย์นี้เกี่ยวข้องกับจักรหรือล้อยู่ด้วย ถือกันว่าจักรหรือล้อยเป็นของสำคัญ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จ

จักร นี้ภาษามคธหรือบาลีเรียก จกุก ภาษาสันสกฤตเป็น จกร แปลว่าล้อ รูปวงกลม มีวงมีกง มีกำ มีคุม ทางอีสานเรียก “ตีน” สำหรับรถที่เรียกว่าตีนรถ สำหรับเกวียนเรียกว่าดินเกวียน ถ้า “ล้อ” เขาหมายเอาที่ภาคกลางเรียกตะเฒ่า สำหรับลากไม้ ตะเฒ่านั้น ตีนของมันไม่มีกง ไม่มีกำ มันที่บุง มีคุม คำว่า ล้อ ภาคเหนือภาคพายัพเขาหมายเอา เกวียน คือเกวียนทั้งเล่มเขาเรียกว่าล้อ ภาคกลางเขาหมายเอาจักกะเป็นล้อ ซึ่งภาคอีสานเรียกว่าตีน เช่นตีนรถตีนเกวียน เพราะฉะนั้นเมื่อถูกรถทับเกวียนทับ เขาไม่เรียกว่ารถทับเกวียนทับ แต่เรียกว่ารถเหยียบ เกวียนเหยียบเช่นกับที่ว่า ช้างเหยียบ ควายเหยียบ นี่คือภาษาที่มันเพี้ยนๆ กัน

ที่จะเกิดล้อนี่ ว่ากันว่าครั้งแรกพวกป่าพวกคอยก็เพียงเอาไม้ผูกกันเข้าสำหรับใช้ลากเนื้อลากอะไรก็ได้ ต่อมาก็แก้ไข ทำให้สะดวกเพิ่มขึ้น ถึงตัดไม้ให้เป็นท่อน เจาะให้เป็นรู เอาไม้สอดในรูเป็นล้อ และต่อมาก็ทำล้อขึ้น เป็นกงเป็นกำ เป็นล้อเป็นเกวียนขึ้นมารีเรียกว่าเกวียน เรียกว่ารถ ช่วยให้เดินทางและขนสิ่งของได้เร็วและสะดวก

ในอินเดีย พวกอริยกะหรืออารยันที่แผ่เข้ามาในอินเดียได้ก็เพราะมีรถมีล้อ ช่วยให้เดินเร็วเดินสะดวก จึงชนะพวกเผ่าเดิมในอินเดีย ที่ไม่เจริญ ไม่มีรถไม่มีล้อ ไม่มีเครื่องพาหนะเดินเร็ว เราเพราะฉะนั้นพวกอารยันจึงได้นับถือว่าเป็นของวิเศษ มาถึงสมัยพระพุทธศาสนาของเรา เราก็ให้ความสำคัญแก่จักรหรือล้อยเช่นกัน โดยใช้คำว่า “ธรรมจักร” ซึ่งแปลว่า “ล้อธรรม” เป็นชื่อพระธรรมเทศนาครั้งแรกที่พระพุทธองค์ทรงแสดง และใช้เครื่องหมายธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์สำคัญของพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

มาสมัยใหม่นี้ มนุษย์เราก้าวหน้าขึ้น ดัดแปลงให้ดียิ่งขึ้นโดยลำดับ จนมาเป็นรถยนต์ต่างชนิดต่างแบบเช่นที่เราเห็น ให้ความสะดวกและมีความเร็วสูงกว่าสมัยเก่าเป็นอันมาก ด้านเรื่อน้ำก็ทำไปๆ จนถึงต่อเรือได้ เริ่มแรกก็เป็นเรือขุด ต่อมาก็ต่อได้ คือทำเป็นเรือต่อ และต่อมาอีกก็สามารถเอาเหล็กมาต่อเป็นเรือได้ เรือแต่ก่อนใช้ใบ คือแล่นด้วยกำลังลม ต่อมาก็ใช้กำลังไอน้ำ ถึงสมัยปัจจุบันใช้นิวเคลียร์ซึ่งให้พลังมหาศาล ทางอากาศก็มีการคิดแล้วค้นคว้าทดลอง จนมีเครื่องร่อนเครื่องบินไปได้อย่างรวดเร็วมาก นี่ก็เกี่ยวกับความเจริญของมนุษย์ทางการเคลื่อนไหวดัดต่อ จะเจริญต่อไปอย่างไรอีกเราก็ยังรู้ไม่ได้

มนุษย์เรา จะมีความสุขสมบูรณ์ก็เมื่ออยู่ด้วยกันได้ โดยไม่มีการเบียดเบียนกัน ก่อนที่มนุษย์เราจะรวมกันอยู่เป็นบ้านเมืองนั้น เดิมที่อยู่ป่าอยู่คอกต่างคนต่างอยู่ หากเข้าต้องพึ่งพาอาศัยกันจึงมีการรวมกลุ่มกัน เจริญใหญ่โตขึ้นโดย

ลำดับ ก็มาเป็นบ้านเป็นเมือง และเมื่อมาเป็นบ้านเป็นเมืองแล้วที่จะไม่ให้มีการเบียดเบียนกันก็จำเป็นจะต้องมีกฎที่
เกณฑ์ ที่เรียกว่ากฎสังคัม กฎประชาคม อะไรทำนองนี้

อย่างศีล ๕ นี้ความจริงก็มีมาก่อนพระพุทธเจ้า คือเมื่ออยู่ด้วยกันมากๆ ก็มีการทำร้ายกันตีกันฆ่ากัน จึงออกกฎเกณฑ์
บังคับใครทำก็ลงโทษต้องฆ่าให้ตายไปตามกัน เรื่องทรัพย์สมบัติที่อยู่ด้วยกันไปลักขโมยกันไม่ได้ เรื่องรักๆ ใจ
ตัวๆ เมียๆ ก็เป็นเรื่องลำบาก บางทีอยากได้ก็ไปนุดเอาลากเอา นุดลากถูกเมียเขามาเกิดเดือดร้อน จึงมีกฎเกณฑ์เป็นข้อ
ห้ามเกี่ยวกับเรื่องความคิดทางกามขึ้นและการพูดโกหกหลอกลวงอะไรต่างๆ ก็ทำความชั่วทำความเดือดร้อนให้เกิดจึง
ได้มีข้อห้ามทางนี้ขึ้น ข้อท้ายก็คือเห็นว่าเรื่องทั้งหมดมาจากต้นเหตุคือความมีนเมา ความประมาท จึงได้มีข้อห้าม
เกี่ยวกับการดื่มของเมาขึ้น แล้วมาถึงสมัยพระพุทธเจ้าของเรา

พระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วได้ทรงนำเอากฎของสังคัมดังกล่าวนี้มาบัญญัติเป็นศีล เกิดเป็นศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาขึ้น
แล้วศีลทั้งหลายก็แตกออกจากรากนี้ ศีลทำให้สังคัมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขเพราะทำให้สังคัมมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์
สังคัมที่ไม่มีระเบียบไม่มีกฎเกณฑ์ย่อมเบียดเบียนกัน หากความสงบสุขไม่ได้ เมื่อศีลเป็นหลักทางศาสนา จึงอาจกล่าว
ได้ว่าศาสนาทำให้มนุษย์มีความสุขทำให้สังคัมมีความสุข ทำให้มนุษย์สมบูรณ์ขึ้น ศาสนาจึงมีความจำเป็นดังนี้

นอกจากศาสนามีหลักศีลช่วยให้สังคัมอยู่เป็นสุขดังกล่าวนั้นแล้วพระพุทธศาสนาของเรายังมีหลักธรรมสอนให้คน
ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์ ได้รับความสุข ทั้งในชาตินี้และชาติหน้ารวมทั้งประโยชน์หรือความสุขอย่าง
สูงสุดคือพระนิพพานด้วย ที่เรียกว่าทิฐุธรรมมีกัตตะ ประโยชน์ในโลกนี้ สัมปรายิกัตตะ ประโยชน์ในโลกหน้า และ
ปรมัตตะ ประโยชน์อย่างยิ่ง คือพระนิพพาน พระศาสนาจึงเป็นสิ่งดี สิ่งประเสริฐ ช่วยบุคคลได้ด้วยประการฉะนี้

พระพุทธองค์ รวมทั้งพระสงฆ์สาวก ได้ทำการประกาศพระศาสนา ให้มหาชนได้มีที่พึ่งอันอุดมอันประเสริฐ ช่วยให้
พ้นทุกข์ได้ให้พระศาสนาแผ่ขยายและสถิตสถาพรสืบมาจนบัดนี้ เราทั้งหลายก็ดำเนินตามอยู่ เป็นการปฏิบัติตามพระ
พุทธจริยาและพระบรมพุทโธวาท

การเผยแผ่พระศาสนาให้เข้าไปสู่จิตใจของประชาชน เป็นหน้าที่อันหนึ่งที่พระภิกษุพึงกระทำ หลวงปู่คุณย์ท่านได้
ส่งเสริมให้กิจการพระศาสนาและคุณภาพของพระภิกษุสามเณรเจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ

โดยเฉพาะด้านการปฏิบัติก็มีมาตรฐาน ที่สำนักบูรพารามของท่านได้มีการสอนสมณะและวิปัสสนากัมมัฏฐานกันอย่าง
เป็นลำดับเป็นขั้น เอาจริงเอาจัง แต่ไม่เป็นที่เอิกเกริกมากนัก ในหนังสือ “อตุโล ไม่มีใครเทียม” มีความกล่าวไว้ว่า

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสมัยที่หลวงปู่ท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น มีชาวสุรินทร์จำนวนไม่น้อยที่ไม่รู้จัก หลวงปู่คุณย์ อตุโล ดัง
จะเห็นจากรื่องราวที่ว่า “ชาวคณะจังหวัดสุรินทร์ ผู้ใฝ่ในการบุญการกุศล ได้พากันเหมารถบัส เพื่อไปกราบนมัสการ
หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ที่ดอยบัง เชียงใหม่บ้าง ไปกราบหลวงปู่ฝั้น อาจาโร ที่สกลนครบ้าง พระคุณเจ้าเหล่านั้นได้
กล่าวเป็นเชิงชี้แนะแก่ชาวสุรินทร์เหล่านั้นว่า ที่จังหวัดสุรินทร์เองก็มีพระอรียเจ้าผู้มีคุณธรรมสูงอยู่ที่นี่ คือหลวงปู่
คุณย์ อตุโล ทำไมจึงไม่ไปกราบ หรือทำไมจึงไม่รู้กัน อุตสาห์คั่นคั่นตะเกียบตะกายไปถึงที่ไกลๆ โดยที่ไม่รู้ว่าที่
จังหวัดของตนก็มีพระดีขั้นสุดยอดอยู่เหมือนกัน”

ข้อความนี้คัดลอกจากบันทึกในหนังสือ “อภิญญาโนบุชา” อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพของหลวงปู่สาม
อภิญญาโน เมื่อ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕